

В добу неоліту на території нашого краю поєдналися місцева мисливська культура й землеробська.

Є вірогідна версія, що сталося це через катастрофу планетарного масштабу за 12 віків до н.е.: після танення льодовика води Середземного моря вийшли з берегів настільки, що перелилися у Чорне море (ми вже згадували про це, коли йшлося про сюжет Всесвітнього потопу). Рятуючись від води, що йшла з моря, землеробське населення півдня тікало на північніші землі, осідало на них і ділилося своїм землеробським досвідом з тубільцями.

5.1.2. Модель трипільського житла

Археологічні розкопки на нинішніх українських землях свідчать про те, що саме в **період неоліту** люди почали вести осілий спосіб життя, приручили деяких тварин (собаку, корову, коня), масово почали займатися землеробством, а не тільки рибальством і полюванням. Змінюються і знаряддя праці, що виготовляються з м'яких кам'яних порід: їх шліфують, заточують, іноді просвердлюють. Люди починають використовувати посуд, спочатку грубий, потім більш витончений, прикрашений орнаментом. Для житла все ще викопують землянки та напівземлянки, але з'являються й більш досконалі типи житла — наземні глинобитні будівлі.

У добу неоліту виникає відома трипільська землеробська культура (від назви с. Трипілля під Києвом, де було вперше розкопане стародавнє селище такого типу). Початок цієї культури дослідники звичайно обмежують проміжком приблизно IV—II тис. до н.е.² та територією, що обіймає землі нинішніх Правобережної України, Румунії з Молдовою та Польщі. Навряд чи це були вже слов'яни, як дехто стверджує сьогодні. Але трипільці, безперечно, ґрунтовно вплинули на характер культури майбутніх слов'ян-українців.

Селища трипільців склалися з великої кількості будинків з дерева, обмазаного глиною, розташованих навколо центральної будівлі, можливо, культового призначення. Судячи з їх місткості, в кожному мала проживати родина з 20—30 осіб. У трипільців, вочевидь, існував родоплемінний лад.

Основними заняттями трипільців були скотарство та землеробство. Уже тоді у будинках існували такі звичні для селянина-українця речі, як піч та комора (рис. 5.1.2). Тут відкопали землеробські знаряддя, кам'яні зернотерки, глиняний посуд із зерном пшениці, проса, ячменю. Трипільці займалися тваринництвом: у селищі були знайдені кістки корів, свиней, кіз, а також кістяні шила, голки. Очевидно, зі шкір тварин шили взуття й одяг. Уміли трипільці у малих масштабах використовувати мідь, про що свідчать мідні гачки для рибальства й наконечники до зброї. Доволі високого рівня досягло у них гончарне мистецтво

² Останнім часом деякі українські дослідники датують трипільську культуру і більш раннім періодом (до 10 і більше тис. років), але не всі вчені з таким датуванням погоджуються.

5.1.3. Трипільська кераміка

сленні жіночі статуетки, з характерною увагою, перш за все, до ознак жіночої статі; руки та обличчя згладжені. Мистецтво трипільців свідчить також про доволі складні релігійні уявлення, зокрема, про культ богині-матері.

Трипільці знали релігійний культ: у їхніх житлах існували жертovníки та статуетки жіночих божеств, вміщених у крісельця; збереглася також величезна посудина для ритуального спалення якихось масивних тіл. Все це дає змогу говорити про розвинуте духовне життя та сформований естетичний смак.

Трипільська культура загинула під тиском індоєвропейських народів (так звана «культура бойових сокир та шнуркової кераміки»), які прийшли зі Сходу та мали приручених коней. Нові поселенці з'явилися на території України приблизно в III тис. до н.е. За рівнем культури вони стояли нижче трипільців, але, як більш войовничі, підкорили їх. Прибульці вмiли добре обробляти мідь (мідний вік на землях України датується 3300—2800 рр. до н.е.), пізніше стали добувати олово і винайшли бронзу (бронзове століття датується 2800—1200 рр. до н.е.).

Зруйновано культуру трипільців *кіммерійцями*, які відрізнялися високим мистецтвом виробництва бронзи та кераміки з кольоровою інкрустацією (культура їх датується 1500—700 рр. до н.е.). У період кіммерійської культури на Україні починають застосовувати залізо, що витісняє бронзу завдяки своїм технічним якостям (залізний вік датується в Україні другою половиною II тис. до н.е. — IV ст. н.е.). Кочівники-кіммерійці традиційно займалися скотарством, але залишили після себе укріплені городища та некрополі. Їхню культуру вважають продовженням трипільської. Водночас у культурі кіммерійців панує тяжіння до практичних цінностей. Наприклад, їх мистецтво має прикладний характер: геометричним орнаментом вони прикрашали посуд, вирізьблювали прикраси для кінської збруї (рис. 5.1.4). Над похованнями знатних небіжчиків встановлювали доволі умовні статуї.

Очевидно, що потім територію України заселено було народом, що його давньогрецький історик Геродот називав *скіфами* (територія, яку він описує, та

(збереглися навіть залишки гончарних печей). Посуд трипільців — поліхромний, прикрашений орнаментом із хвилястих ліній і завитків (рис. 5.1.3), що виконували магічну роль оберегу (можливо, це пов'язано з образом змії), та сонячними символами. Серед черепків знайдено виконану у вигляді чорного силуету постать чотирирукого божества. Можливо, тут простежується певний зв'язок з культурою найдавнішої Греції — в найдавнішу добу саме так там зображали Аполлона-сонце.

Мабуть, у трипільців панував *матріархат*: про це свідчать чи-